

ROLUL INSTITUȚIILOR INTERNAȚIONALE ÎN PREVENIREA ȘI COMBATerea DELINCVENȚEI JUVENILE

Maria STRULEA

Catedra Drept Penal și Criminologie

Dans les affaires impliquant des mineurs, on devrait accorder une attention particulière à un équilibre entre, d'une part l'intérêt public et les objectifs de la justice, et d'autre part les intérêts, les besoins spécifiques et la vulnérabilité des mineurs. Ces sont les lignes directrices qui sont suivies dans le cadre des compétences reconnues aux institutions internationales.

Evoluția delincvenței juvenile în societate, cu deosebiri de la o țară la alta, sau de la o frecvență la alta, a atenționat și a constituit obiectul cercetărilor realizate de organisme internaționale, în același rând de organizațiile guvernamentale și cele neguvernamentale.

Organizația Națiunilor Unite s-a preocupat mereu de elaborarea unor ansambluri minime de reguli susceptibile de aplicare minorilor delincvenți. ONU promovează un „proces de reformă a dreptului penal” în privința minorilor delincvenți [1].

Organul principal cu atribuții în domeniu, din cadrul ONU, este Consiliul Economic și Social (ECOSOC), ajutat în activitatea sa de către comisiile economice regionale și de către alte comisii specializate ce includ experți în diverse domenii, fie de comitete ad-hoc. De asemenea, în scopul asigurării prevenției delincvenței minorilor, este de remarcat activitatea Comitetului pentru prevenirea crimei și luptă împotriva delincvenței.

ONU organizează, la fiecare 5 ani, Congresul internațional pentru combaterea, prevenirea și tratamentul delincvenților. Rolul covârșitor al ONU a fost exercitat odată cu adoptarea de către Adunarea Generală, în 1989, a Convenției cu privire la drepturile copilului. Preocupări în materie au fost și anterior adoptării Convenției: în 1924, la al V-lea Congres al Ligii Națiunilor, care a adoptat cinci puncte privind drepturile copilului; „Declarația de la Geneva”; Declarația ce conținea zece principii privind bunăstarea și protecția copilului din 1959, adoptată de Adunarea Generală; Pactul internațional privind drepturile civile și politice din 1966, care în art.6 alin.(5) stipula: „O condamnare la moarte nu poate fi pronunțată pentru crime comise de persoane sub vârsta de 18 ani”, iar în art.14 alin.(4) prevedea: „Procedura aplicată tinerilor va ține seama de vârsta lor și de interesul reeducării lor”.

Primul Congres al Organizației Națiunilor Unite pentru prevenirea crimei și tratamentul delincvenților, care a avut loc la Geneva în 1955, adoptă Reguli minime standard pentru tratamentul deținuților, aprobate de Consiliul Economic și Social în Rezoluțiile sale nr.663C (XXIV) din 31 iulie 1957 și nr.2076 (LXII) din 13 mai 1977.

Al doilea Congres al ONU a avut loc la Londra în 1960, fiind preocupat de noi forme ale delincvenței juvenile, de impactul mass-media asupra delincvenței juvenile și de privațiunea de libertate de scurtă durată aplicată minorilor.

În 1965, *al treilea* Congres al ONU, care a avut loc la Stockholm, a avut ca temă „Prevenirea crimei și a delincvenței”, fiind abordate probleme privind combaterea recidivismului și măsurile speciale de prevenire a acestuia, tratamentul aplicat tinerilor delincvenți.

La *al cincilea* Congres al ONU, care și-a desfășurat lucrările sub genericul „Prevenirea crimei și calitatea vieții”, au fost abordate probleme privind tratamentul judiciar al tinerilor, înainte și după trecerea la actul delincvent, acestea fiind considerate de o deosebită importanță în prevenirea delincvenței.

Ansamblul de reguli minime pentru tratamentul deținuților se situează printre primele documente cu caracter de recomandare pe care le-a promulgat ONU. S-a ajuns să se recunoască că aceste texte au efect pe scară mondială. Chiar dacă există, încă, astăzi țări în care punerea lor în practică se află doar la nivel de aspirație, nefiind tradusă în realitate, acest Ansamblu de reguli minime continuă să exercite o influență importantă asupra personalului penitenciarelor. Rezoluția 40/33 din 29 noiembrie 1985 adoptă, în cadrul celui de-*al șaptelea* Congres, Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing). Adoptarea acestor standarde a pornit de la recunoașterea faptului că tinerii,

nefiind decât la stadiile inițiale de dezvoltare a personalității lor, au nevoie, pentru a se dezvolta psihic și intelectual și pentru a se integra mai bine în societate, de o atenție și o asistență deosebite și trebuie să fie protejați de lege potrivit condițiilor care garantează liniștea, libertatea, demnitatea și siguranța lor. Date fiind modificările rapide și, de regulă, radicale ale stilurilor de viață a tinerilor și ale formelor și dimensiunilor criminalității juvenile, reacțiile societății și ale justiției la criminalitatea și delincvența juvenilă sunt de cele mai multe ori reprimante și de neadaptat. Se impune, deci, necesitatea de a revedea și de a evalua programele și măsurile existente și de a planifica justiția pentru minori în contextul mai larg al obiectivelor dezvoltării globale [2]. Printre obiectivele Regulilor de la Beijing figurează sistemul justiției pentru minori, care trebuie să asigure bunăstarea minorilor și să facă în așa fel, încât reacția față de delincvenții juvenili să fie întotdeauna corespunzătoare circumstanțelor delincvențelor și delictelor.

Al optulea Congres al ONU a avut loc la Havana în 1990, cu genericul „Cooperarea internațională pentru prevenirea crimei și pentru justiție penală în perspectivele secolului XXI”. Tematica este una generală, dar care a făcut referiri și la strategiile de prevenire a delincvenței minorilor.

De asemenea, o importantă realizare a ONU o reprezintă Regulile de la Rijadh, adică Principiile Națiunilor Unite pentru prevenirea delincvenței juvenile, adoptate prin Rezoluția 45/112 din 14 decembrie 1998.

Intervenția ONU se face nu doar față de delincvenții minori, dar și față de prevenirea victimizării minorilor. Astfel, pe plan internațional, interesul față de fenomenul maltratării copiilor a crescut progresiv, pe măsură ce au fost relevate, mai ales de către mass-media, tot mai multe cazuri de abuz, în toate colțurile lumii. Practic, aproape în fiecare zi, sunt depistate noi situații de copii neglijați, abuzați, mutilați, vânduți, traficați. Extinderea acestui flagel tinde să devină o problemă socială majoră, de actualitate, fiind destul de răspândit peste tot în lume. La primul Congres mondial privind lupta împotriva exploatării sexuale a copiilor în scopuri comerciale (Stockholm, august 1996) au fost adoptate Declarația și Planul Mondial de Acțiune pentru eliminarea exploatării sexuale a copiilor în scopuri comerciale, iar statele reprezentate s-au angajat să elaboreze propriile planuri naționale. Cel de-al doilea Congres internațional cu această temă a avut loc între 17 și 20 decembrie 2001, la Yokohoma (Japonia).

Consiliul European este o organizație interguvernamentală, ale cărei obiective sunt:

- Protejarea drepturilor omului, a democrației pluraliste și a supremației dreptului;
- Favorizarea conștientizării și încurajarea dezvoltării identității și diversității culturale a Europei;
- Căutarea soluțiilor pentru problemele cu care se confruntă societatea europeană: discriminarea minorităților, xenofobia, intoleranța, bioetica și clonarea umană, terorismul, traficul de ființe umane, crima organizată și corupția, cibercriminalitatea, violența contra copiilor etc.;
- Dezvoltarea stabilității democratice în Europa prin susținerea reformelor politice, legislative și constituționale.

Ceea ce propune Consiliul European – perfecționarea cadrului legislativ în domeniul combaterii delincvenței juvenile – este primordial. Procesul presupune reglementări eficiente privind protecția minorilor infractori, conforme cu cerințele europene în materie, sub cele două aspecte esențiale: prevenirea delincvenței juvenile și recuperarea minorului infractor prin modalități cât mai adecvate vârstei acestuia. Procesul este necesar și, totodată, conform cu soluțiile pe care le recomandă Consiliul European în privința reacției sociale la delincvența juvenilă. Forul european sugerează, în textele recomandărilor din ultimii ani, soluții care includ decriminalizarea, medierea, realizarea de structuri noi și crearea de instituții apte să conducă la rezolvarea modernă și umanitară a problemelor legate de ocrotirea juridică a minorului infractor.

Actele normative de bază privind reglementarea domeniului delincvenței juvenile sunt Convenția europeană a drepturilor omului, care asigură și garantează respectarea drepturilor omului, inclusiv a minorilor, jurisprudența CtEDO, care interpretează textul Convenției adaptându-l la evoluția vieții sociale și Convenția europeană privind drepturile copilului, care recunoaște, în special, drepturi specifice minorilor, stabilind că drepturile fundamentale ale minorilor trebuie să constituie obiectul unei protecții particulare.

Implicându-se activ în soluționarea problemelor privind delincvența juvenilă, Consiliul European inițiază fie diverse activități, fie elaborează numeroase recomandări, cum ar fi [3]:

- Recomandarea nr. R(85)11 asupra poziției victimei în procesul penal (Strasbourg, 1985);
- Recomandarea nr. R(86)4 asupra violenței în cadrul familiei (1986);
- Recomandarea 1065 a Adunării Parlamentare a CE referitoare la comerțul și alte forme de exploatare a copiilor (Strasbourg 1987);

- Recomandarea nr. R(87)19 adoptată de Comitetul de Miniștri la 17 septembrie 1997 (Strasbourg 1988) privind organizarea prevenirii criminalității;
- Recomandarea nr. R(87)7 asupra principiilor referitoare la răspândirea videoprogramelor cu caracter violent, brutal sau pornografic (1989);
- Recomandarea nr. R(91)11 a Comitetului de Miniștri asupra exploatării sexuale, pornografiei și prostituției, precum și asupra traficului de copii și tineri adulți (adoptată la 9 septembrie 1991);
- Recomandările Rec (2003)20 ale Comitetului de Miniștri al statelor-membre referitoare la noile moduri de abordare a delincvenței juvenile și la rolul justiției juvenile (adoptate de Comitetul de Miniștri la 24 septembrie 2003 la cea de a 853-a ședință a viceministrilor);
- Recomandarea 22(2002) a Comitetului de Miniștri către statele-membre privind îmbunătățirea aplicării normelor europene cu privire la sancțiunile și măsurile comunitare;
- Recomandarea nr. R(92)16 a Comitetului de Miniștri către statele-membre referitoare la regulile europene asupra sancțiunilor aplicate în comunitate.

La fiecare cinci ani Consiliul Europei desfășoară conferințe de politică penală în materia delincvenței juvenile. În prezent, un loc important în orientările de principiu ale CE îl ocupă ideea depenalizării unor fapte săvârșite de minori, precum și evitarea, pe cât posibil, a procedurii judiciare pentru sancționarea faptelor comise de minori, prin transformarea anumitor infracțiuni în contravenții administrative sau încălcări ale legii civile, astfel încât să se evite desfășurarea unei proceduri penale [4].

În baza Recomandărilor Rec (2003)20 ale Comitetului de Miniștri al statelor-membre referitoare la noile moduri de abordare a delincvenței juvenile și la rolul justiției juvenile, „delincvență” s-a considerat a fi acțiunile care cad sub incidența legii penale, în același timp recunoscându-le că în unele țări ea include comportamentul antisocial și/sau deviant care poate cădea sub incidența legii administrative sau civile. În conformitate cu aceste Recomandări, statele trebuie să dezvolte un spectru mai larg de sancțiuni și măsuri comunitare inovatoare și mai eficiente (dar, totuși, proporționale). Aceste măsuri trebuie să se adreseze direct comportamentului infractor, dar și nevoilor infractorului. Ele trebuie să implice și părinții infractorului sau alt reprezentant legal (cu excepția cazului când acest lucru este considerat contraproductiv) și, atunci când este posibil și oportun, să acorde victimei medierea, restaurarea și repararea. Culpabilitatea trebuie să reflecte mai bine vârsta și gradul de maturitate a infractorului și să corespundă mai multor niveluri de dezvoltare a infractorului, iar măsurile penale să fie aplicate în mod progresiv pe măsura creșterii responsabilității individuale. De asemenea, reflectând tranziția extinsă spre maturitate, ar trebui să fie posibil ca adulții sub vârsta de 21 ani să fie tratați într-un mod comparabil cu cel al minorilor și să li se aplice aceleași intervenții, în cazul în care judecătorul consideră că ei nu sunt tot atât de maturi și responsabili pentru acțiunile lor ca și adulții.

Sistemul european are o bogată experiență dezvoltată prin jurisprudența sa în baza Convenției pentru apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. Astfel, este recunoscută *cauza V. contra Regatului Unit*, care este eminentă în jurisprudență prin interpretarea vârstei responsabilității penale, Curtea statuând că dacă un copil este judecat și recunoscut vinovat, atunci el trebuie condamnat, dar lui nu i se poate imputa aceeași pedeapsă ca și unui matur și, având în vedere imaturitatea sa, vinovăția lui ar fi mai redusă, de aceea măsurile de reeducare ar fi mai eficace.

În *cauza Bouamar contra Belgiei*, Curtea a examinat legalitatea plasării unui minor într-o casă de arest, cu titlu de măsură provizorie de supraveghere. În speță, Naim Bouamar a locuit din iunie 1977 până în mai 1978 în diferite cămine pentru minori, beneficiind de o acțiune socială preventivă. Din iunie 1978 el a constituit obiectul unor măsuri judiciare. În 1980, jurisdicțiile pentru tineri iau împotriva lui diferite măsuri provizorii, printre care nouă plasări în închisoare, fiecare având o durată maximă de 15 zile. Toate aceste măsuri se înscriau în cadrul unei proceduri de urgență, prevăzute de art.53 din Legea din 1965 privind protecția tineretului. Acestea se întemeiau pe imposibilitatea materială de a găsi o persoană fizică sau o instituție care să-l primească pe loc, luând în calcul și comportamentul periculos al acestuia.

În baza Hotărârii din 29 februarie 1988, Curtea a statuat asupra încălcării art.5 alin.(1), potrivit căruia „orice persoană are dreptul la libertate și siguranță. Nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa, cu excepția următoarelor cazuri și potrivit căilor legale: ... d) dacă este vorba despre detenția legală a unui minor, hotărâtă pentru educația sa sub supraveghere sau despre detenția sa legală, în scopul aducerii în fața autorităților competente”. Potrivit Curții, se impune a fi luată în considerație necesitatea exercitării controlului asupra respectării „regularității”, inclusiv a „căilor legale” privind detenția lui Bouamar. Or, „regularitatea” implică nu doar

respectarea legislației naționale, dar și conformitatea măsurii privative de libertate cu scopul prevăzut de art.5: protejarea împotriva arbitrarului. În cazul de față, o acumulare inutilă a măsurilor de plasare în arest nu urmărea nici un scop educativ.

În cauza *S.C. contra Regatului Unit* din 10.11.2004, Curtea a constatat încălcarea art.6 alin.(1) al Convenției. În fapt, minorul, de 11 ani, a fost condamnat pentru tentativă de jaf cu aplicarea violenței. Spre deosebire de cauza *V. contra Regatului Unit*, în cauza respectivă, unde prin examene medicale s-a dovedit că reclamantul avea deficiențe psihice necorespunzătoare vârstei sale și rămânea în urmă cu dezvoltarea față de semenii săi, Curtea a pus la îndoială faptul că reclamantul minor ar fi putut fi capabil să participe realmente la procesul său în măsura asigurată de art.6 alin.(1), potrivit căruia „orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, ... de către o instanță... care va hotărî... asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa” .

Uniunea Europeană, de asemenea, tinde să reglementeze sau să stabilească un cadru legal de contracarare a delincvenței juvenile. În acest sens este de menționat *Rezoluția Parlamentului European din 21 iunie 2007 privind delincvența juvenilă: rolul femeilor, al familiei și al societății (2007/2011(INI))*, prin care se „subliniază faptul că fenomenul delincvenței juvenile poate fi combătut în mod eficient numai prin adoptarea unei strategii integrate la nivel național și european, care va cuprinde trei principii directoare: prevenția, **măsurile judiciare și extrajudiciare** și integrarea socială a delincvenților minori”. Tinzând spre o strategie europeană, Rezoluția menționează:

- Se recomandă statelor-membre să elaboreze și să adopte fără întârziere, în colaborare cu Comisia, o serie de norme și principii directoare minime în domeniul delincvenței juvenile, comune tuturor statelor-membre, care să se axeze pe cei trei piloni fundamentali reprezentați, în primul rând, de prevenție, în al doilea rând, de măsurile judiciare și extrajudiciare și, în al treilea rând, de reabilitare, integrare și reinserție socială, pe baza principiilor stabilite la nivel internațional prin Regulile de la Beijing și Principiile de la Riyadh, prin Convenția ONU privind drepturile copilului, precum și prin alte convenții internaționale în acest domeniu;
- Se consideră că obiectivul unei abordări comune la nivel european ar trebui să fie acela de a elabora modele de intervenție pentru soluționarea și gestionarea delincvenței juvenile, în timp ce recursul la măsuri privative de libertate și la sancțiuni penale ar trebui să constituie ultima alegere și să fie pus în aplicare doar atunci când se consideră absolut necesar;
- Se consideră că integrarea și participarea tinerilor la toate chestiunile și deciziile care îi privesc sunt condiții indispensabile pentru definirea unor soluții comune, care să se bucure de succes; motiv din care consideră că asesorii instanțelor pentru minori ar trebui nu doar să aibă experiență în domeniul educației tinerilor, ci și să fi beneficiat de o pregătire care să-i sensibilizeze la problema violenței în rândul tinerilor;
- Se subliniază că unul din elementele de prevenire și de combatere a delincvenței juvenile constă în dezvoltarea unei politici de comunicare care să permită sensibilizarea publicului la aceste probleme, eliminarea violenței din mass-media și sprijinul mediilor audiovizuale a căror grilă de programe nu este axată exclusiv pe programe violente; solicită, în consecință, fixarea unor norme europene cu scopul de a limita difuzarea violenței atât în mediile audiovizuale, cât și în presa scrisă;
- Se salută intrarea în vigoare a unui cadru european de autoreglementare, prin care întreprinderile europene se angajează în favoarea protejării adolescenților și copiilor care folosesc telefoane mobile; subliniază, prin urmare, necesitatea unor propuneri concrete din partea Comisiei, constrângătoare la nivel european, în ceea ce privește informarea și sensibilizarea legate de navigarea sigură pe Internet și utilizarea sigură a telefoanelor mobile.

În cadrul Agendei Uniunii Europene pentru drepturile copilului din 2011 [5], Comisia Europeană urmează să exercite un șir de acțiuni de transformare a sistemului judiciar din Uniunea Europeană într-un sistem în interesul copilului, în special prin:

- adoptarea unei directive privind drepturile victimelor, care să acorde o protecție sporită victimelor vulnerabile, inclusiv copiilor;
- prezentarea unei propuneri de directivă privind unele măsuri de protecție speciale destinate persoanelor suspectate sau acuzate care sunt vulnerabile;

- revizuirea legislației europene privind facilitarea recunoașterii și executării hotărârilor privind răspunderea părintească, în vederea garantării faptului că, în interesul copilului, hotărârile pot fi recunoscute și executate cât mai repede posibil, inclusiv, dacă este cazul, prin stabilirea unor standarde minime comune;
- încurajarea activităților de formare pentru judecători și alți reprezentanți ai profesiei la nivel european cu privire la participarea optimă a copiilor la sistemele judiciare.

Referințe:

1. Brezeanu O. Minorul și legea penală. - București: All Beck, 1998, p.73.
2. Ansamblul regulilor minime ale Națiunilor Unite cu privire la administrarea justiției pentru minori (Regulile de la Beijing).
3. Coca-Cozma M. ș.a. Justiția pentru minori. - București: Universul Juridic, 2003, p.85.
4. Ibidem, p.86.
5. Comunicarea Comisiei Europene către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul economic și social european și Comitetul regiunilor, Bruxelles, 15.02.2011, COM (2011) 60 final.

Prezentat la 30.05.2012